

Anton Semjonovič MAKARENKO

Začínáme žít

(pedagogická poéma)

Jen krátká poznámka na úvod: A. S. Makarenko je někdy spojován s výchovou tělesnými tresty, někdy se zase tvrdilo že byl jejich odpůrce a odsuzoval je za nehumánnost. Faktem je, že své vzpomínky z výchovné chlapecké kolonie popsal takto:

I. Rozhovor s vedoucím gubernského oddělení lidového vzdělání

V září 1920 si mě pozval vedoucí gubernského oddělení lidového vzdělání a řekl: "Tak podívej, kamaráde, jak jsem slyšel, ty prý tam nějak moc nadáváš, že ti pro tvou školu přidělili tu, no . . . gubernskou radu lidového hospodářství. . ."

„Ale budovy jsou vedlejší, kamaráde, nejdůležitější je vychovat nového člověka. Jenže vy pedagogové všechno sabotujete - budovy se vám nelíbí, lavice se vám nelíbí. Není ve vás ten, no . . . oheň, rozumíš? Ten revoluční oheň. Kalhoty nosíte volně přes boty. Ztracení inteligenti! Já tady nevím co dřív, práce nad hlavu - vyrojily se spousty těch bosáků, malých kluků, že se ani po ulici nedá chodit, i do bytů lezou!“

„Kdybychom u nás měli to, no . . . jako v Americe! Nedávno jsem si o tom přečetl brožurku, podstrčili mi ji. Reformace... nebo jak to tam... počkat! Aha! Reformatoria! Tak tohle u nás ještě nemáme.“

"Tak to jsi chlapík!" řekl vedoucí oddělení lidového vzdělání. "Dej se do toho! Jde o posvátnou věc!"

A Anton Semjonovič se do posvátné revoluční věci dal. Tady je popsána jeho výchovná metoda, ze které lze jasně odhadnout, jaký byl jeho vztah k tělesným trestům. Jinak hra jako taková je velmi zajímavá a i po téměř sto letech využitelná a jistě není třeba trvat na výslechu ruky.

Večer sedával v ložnici na posteli v nadšeném kroužku chlapců a hrával s nimi "na zloděje a četníky". Hrál se to tak, že si všichni účastníci hry rozebrali lístečky, na nichž bylo napsáno: "zloděj", "četník", "vyšetřovatel", "soudce", "kat" a tak dále. Četník všem oznámil, jakou čestnou funkci bude zastávat, bral do rukou peška a snažil se uhodnout, kdo je zlodějem. Všichni k němu natáhli ruce a on musel úderem peška označit, která z nich je ruka zlodějská. Většinou však uhodil soudce nebo vyšetřovatele a tito počestní občané, dotčeni jeho podezřením, vypláceli četníka přes nastavenou dlaň podle sazby, stanovené za urážku. Pokud v příští hře četník zloděje přece jen uhádil správně, jeho utrpení končilo a začínalo utrpení zloděje. Soudce vynášel rozsudek: pět silných, deset slabých, pět slabých. . . Kat bral do rukou peška a trestal.

Poněvadž se role hráčů stále měnily a zloděj byl v následující hře soudcem nebo katem, spočíval hlavní půvab hry ve střídání utrpení a msty. Když se krutý soudce nebo nemilosrdný kat stali četníkem nebo zlodějem, dostávali stonásobnou odplatu od nového soudce a od nového kata, kteří jim teď připomínali všechny jejich předchozí rozsudky a tresty.

Jekatěrina Grigorjevna a Lydie Petrovna hrávaly tuto hru také, ale k nim se chlapci chovali rytířsky: byla-li některá z nich zlodějkou, zněl rozsudek na tři čtyři slabé, kat se při vykonávání rozsudku tvářil jak nejlíbezněji uměl, a něžnou ženskou dlaň peškem pouze hladil.

Zato když hráli se mnou, zajímali se kluci zejména o to, kolik toho snesu, a tak mi nezbývalo než dělat hrdinu. Jako soudce jsem vyměřoval zlodějům takové dávky, že i katům běhal mráz po zádech, a když jsem rozsudky vykonával, donutil jsem oběť, aby zapomněla na vlastní důstojnost a křičela:

„Antone Semjonoviči, takhle to přece nejde!“ Ovšem i já jsem pak dostával svůj díl: domů jsem chodil vždycky s oteklou levou rukou; střídát ruce se považovalo za nedůstojné a pravou jsem potřeboval k psaní.

Ivan Ivanovič zbaběle používal ženské taktiky a chlapci se k němu nejdřív chovali jemně. Jednou jsem Ivanu Ivanoviči řekl, že jeho politika není správná. Naši chlapci musí vyrůstat otužilí a smělí. Nesmějí se bát žádného nebezpečí, tím méně tělesného utrpení. Ivan Ivanovič se mnou nesouhlasil. Když jsme jednoho večera hráli oba dva a já byl soudce, odsoudil jsem ho k dvanácti silným a v příští hře, když jsem byl katem, nemilosrdně jsem ho mlátil přes ruku svištícím peškem. Rozhněval se na mě a pomstil se mi. Kterýsi z mých "příznivců" však nemohl nechat takové jednání bez trestu a seřezal ho tak, že byl Ivan Ivanovič nucen vystřídat dlaně.

Příštího večera se Ivan Ivanovič pokoušel vyhnout se účasti při "té barbarské hře", ale všeobecný posměch kolonistů ho zahanbil. Pak už Ivan Ivanovič obstál v každé zkoušce čestně; nedělal si u nikoho oko, když byl soudcem, a v roli četníka nebo zloděje se choval statečně.

Kurzívou psané poznámky doplnil a v textu rozhovoru zase některé nezajímavé části vynechal M.S.

